

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (คุณภาพ) โดยมีวัตถุประสงค์สำหรับการวิจัย ๓ ประการ ดังต่อไปนี้ คือ ๑) เพื่อศึกษาความหมายของพระพุทธคุณบทโลกวิทูในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาประเภทแห่งโลกที่พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้ง ๓) เพื่อศึกษาพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย โดยการจัดการเก็บข้อมูลระดับปฐมภูมิจากคัมภีร์พระไตรปิฎก คือ คัมภีร์พระวินัยปิฎก คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก คัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก และข้อมูลระดับทุติยภูมิ จากคัมภีร์อรรถกถา คัมภีร์ปกรณ์วิเศษ คัมภีร์ฎีกา ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้านำมารวบรวม เรียบเรียง เชิงพรรณนา พร้อมลำดับความสำคัญก่อนหลัง ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และเนื้อเรื่อง ตลอดจนความเชื่อมโยงของเนื้อหาแต่ละบท และบทสรุป พร้อมนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” ได้กำหนดหัวข้อสำหรับการศึกษาไว้ดังนี้ คือ ๑. ศึกษาความหมายของพระพุทธคุณบทโลกวิทูในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒. ศึกษาประเภทแห่งโลกที่พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้ง ๓. ศึกษาอิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย สรุปผลการวิจัย มีเนื้อหา ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ความหมายของพระพุทธคุณบทโลกวิทูในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

สรุปผล จากการศึกษาความหมายของพระพุทธคุณบทโลกวิทูในพระไตรปิฎก มีดังต่อไปนี้

๑. พระพุทธคุณบทโลกวิทูที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เจริญชกัณห์ เรื่อง เจริญชพราหมณ์ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ เจริญชพราหมณ์ เรื่อง “โลก” ดังนี้

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ควางไม้สะเดาอันเป็นที่อยู่ของ นเรศรัยรักษ์ เขตเมืองเวรัญชา เขตกรุงเวสาลี พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูป เจริญชพราหมณ์ได้รับทราบกิตติศัพท์อันงาม (พระพุทธคุณ ๙ อย่าง) ว่า ท่านพระสมณโคดม

ผู้เป็นศากยบุตร เสด็จออกผนวชจากศากยตระกูล ประทับอยู่ ณ ควางไม้สะเดาอันเป็นที่อยู่ของ นเพรยัักษ์ เขตเมืองเวรัญชา กรุงเวสาลี พร้อมกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ พระโคตมผู้เจริญนั้นมี กิตติศัพท์อันงามขจรไปอย่างนี้ว่า พระองค์นั้นทรงเป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์ เอง เพียบพร้อมไปด้วยวิชา (วิชา ๓ หรือ วิชา ๘) และจรณะ (จรณะ ๑๕) ทรงเสด็จไป ด้วยดี ทรงรู้แจ้งโลก ทรงเป็นสารathiผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม ทรงเป็นศาสดาของเทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ทรงเป็นพระพุทเจ้า ทรงเป็นพระผู้มีพระภาค เวรัญชพราหมณ์จึงเข้าไป เฝ้าทูลถามว่า พระสมณโคตมทรงไม่ยอมไหว้ ทรงไม่ลักรับพราหมณ์ผู้แก่เฒ่า ทั้งทรงไม่เชื่อเชิญ ให้นั่งจริงหรือ พระผู้มีพระภาคทรงตอบว่า พระองค์ไม่ทรงเห็นใครในโลกไหน ๆ ที่พระองค์ควร ไหว้หรือเชิญให้นั่ง ถ้าพระองค์ไหว้หรือเชื่อเชิญผู้ใด ศีรษะของผู้นั้นต้องขาดตกไป

๒. พระพุทธคุณบทโลกวิทูที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฏก ที่มณิกาย สามัญญผลสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วย ผลแห่งความเป็นสมณะที่ประณีตกว่าที่ผ่านมา ดังนี้คือ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “มหาบพิตร ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้เป็น พระอรหันต์ ตรัสรู้โดยชอบด้วยตนเอง เพียบพร้อมด้วยวิชา (วิชา ๓ หรือ วิชา ๘) และ จรณะ (จรณะ ๑๕) ไปด้วยดี รู้แจ้งโลก เป็นสารathiผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดา ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค ตถาคตรู้แจ้งโลก (โลก ๓) นี้พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ ด้วยตนเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน

๓. พระพุทธคุณบทโลกวิทูที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฏก วิภังค์ สติปัฏฐานวิภังค์ จิตตานุปัสสนานิทเทส “จิต” หรือ กายานุปัสสนานิทเทส “โลก” ในสติปัฏฐาน ๔ มีดังต่อไปนี้

“โลก” ในสติปัฏฐาน ๔ หมายถึง กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน และอุปาทานขันธทั้ง ๕

ด้วยอาการอย่างนี้ โยคีปฏิบัติชื่อว่าพิจารณาเห็นกายในกายภายในตนและ กายนอกตนอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้ ใน คำว่า พึงกำจัดอภิชณาและโทมนัสในโลกได้นั้น โลก เป็นฉน กาย นั้นนั่นแหละชื่อว่าโลก อุปาทานขันธทั้ง ๕ ก็ชื่อว่าโลก นี้เรียกว่า โลก

จิตตานุปัสสนานิทเทศ “จิต” ชื่อว่าโลก โดยมีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้ ด้วยอาการอย่างนี้ โยคีผู้ปฏิบัติเชื่อว่าพิจารณาเห็นจิตในจิตภายในตนและภายนอกตนอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

ในคำว่า พิจารณาเห็น ฯลฯ ในคำว่า อยู่ ฯลฯ ในคำว่า มีความเพียร ฯลฯ ในคำว่า มีสัมปชัญญะ ฯลฯ ในคำว่า มีสติ ฯลฯ ในคำว่า พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ นั้น โลกเป็นไฉน จิตนั้นนั่นแหละชื่อว่าโลก แม้อุปาทานชั้น ๕ ก็ชื่อว่าโลก นี้เรียกว่า โลก

๕. พระพุทธคุณบทโลกวิทูที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก วิภังค์ ญาณวิภังค์ จตุกกนิทเทศ โดยมีเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

พระพุทธคุณบทโลกวิทูที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยเรื่อง จตุกกนิทเทศ ว่า ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลงงมงาย ความเลือกเฟ้นธรรม สัมมาทิวัจฉิซึ่งมีลักษณะ ว่า “ทานที่ให้แล้วมีผล ยัญที่บูชาแล้วมีผล การเช่นสรวงมีผลผลวิบากของกรรมที่ทำดีทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มี โลกหน้ามี มารดามีคุณ บิดามีคุณสัตว์ผู้เกิดผุดขึ้นมีอยู่ สมณพราหมณ์ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบรู้แจ้งโลกนี้และโลกหน้าด้วยตนเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้แจ้งมีอยู่ในโลก” ดังนี้

บุคคลผู้ไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำตนให้เดือดร้อน และไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน ไม่หมั่นประกอบในการทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นไฉน

บุคคลนั้นไม่ทำตนให้เดือดร้อน ไม่ทำผู้อื่นให้เดือดร้อน เป็นผู้ไม่หิว ดับร้อน เย็นใจ เสวยสุข มีตนอันประเสริฐอยู่ในปัจจุบัน

พระตถาคตเสด็จอุบัติขึ้นมาในโลกนี้เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชา (วิชา ๓ หรือ วิชา ๘) และจรณะ (จรณะ ๑๕) เสด็จไปดี ทรงรู้แจ้งโลก (โลก ๓) เป็นสารถิณีผู้สมควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรู้แจ้งโลก (โลก ๓) นี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดาและมนุษย์ด้วยพระองค์เองแล้ว ประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม ทรงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลางและงามในที่สุด ทรงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน

๕.๑.๒ ประเภทแห่งโลกที่พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้ง

สรุปผลการศึกษาประเภทแห่งโลกที่พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้ง พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้ง โลก ๓ อย่าง ดังต่อไปนี้ คือ

๑. สังขารโลก ปัจจัยทั้งหลายปรุงแต่งขึ้น สังขารที่กรรมยึดครองหรือเกาะกุม และสังขารที่กรรมไม่ยึดครองหรือเกาะกุมกายสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งกาย อัสสาสะ ปัสสาสะ คือ ลมหายใจเข้าออก, วจีสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งวาจา วิตกวิจารณ์, จิตตสังขาร หมายถึง สภาพที่ปรุงแต่งใจ ได้แก่ สัญญาเวทนา

“สังขารโลก” หรือ“สังขาร”ที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก อัมมสังคณี ๑. จิตตูปปาตญกัณห์ กุศลบท กามาวจรกุศลจิตตวาทที่ ๑ โภจนาสวาร ดังนี้ สังขาร หมายถึง ชั้นที่ ๕ ได้แก่ สังขารชั้นที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น คือ ผัสสะ เจตนา วิตก วิจารณ์ ปิติ เอกัคคตา สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์ สมาธิทรีย์ ปัญญินทรีย์ เป็นต้น สมณะ วิปัสสนา ปคคาหะ และอวิกเขปะ หรือสภาวะธรรมที่ไม่เป็นรูป ซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นแม้อื่นในสมัยนั้น เว้นเวทนาชั้น สัญญาชั้น และวิญญูณชั้น นี้ชื่อว่าสังขารชั้นที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น

บรรดาชั้นที่ ๕ นั้น สังขารชั้น เป็นไฉน สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง คือ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต สังขารที่เป็นปัจจุบัน สังขารที่เป็นภายในตน สังขารที่เป็นภายนอกตน สังขารหยาบ สังขารละเอียด สังขารชั้นต่ำ สังขารชั้นประณีต สังขารไกล หรือสังขารใกล้ ประมวลย่อเข้าเป็นกองเดียวกัน นี้เรียกว่า สังขารชั้น

ในสังขารชั้นนั้น สังขารที่เป็นอดีต เป็นไฉน สังขารเหล่าใดล่วงไปแล้ว ดับไปแล้ว ปราศจากไปแล้ว แปรไปแล้ว ถึงความดับแล้ว ถึงความดับสิ้นแล้ว ที่เกิดขึ้นปราศจากไปแล้ว ที่เป็นอดีต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอดีต ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่โสตสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่ฆานสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่ชีวหาสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่กายสัมผัส เจตนาที่เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นอดีต

สังขารที่เป็นอนาคต เป็นไฉน สังขารเหล่าใดยังไม่เกิด ยังไม่เป็น ยังไม่เกิดพร้อม ยังไม่บังเกิด ยังไม่บังเกิดเฉพาะ ยังไม่ปรากฏ ยังไม่เกิดขึ้น ยังไม่เกิดขึ้นพร้อม ยังไม่ตั้งขึ้น ยังไม่ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นอนาคต สงเคราะห์เข้ากับส่วนอนาคต ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ เจตนาที่เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นอนาคต

สังขารที่เป็นปัจจุบัน เป็นไฉน สังขารเหล่าใดเกิดอยู่ เป็นอยู่ เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ปรากฏ เกิดขึ้น เกิดขึ้นพร้อม ตั้งขึ้น ตั้งขึ้นพร้อม ที่เป็นปัจจุบัน สงเคราะห์เข้ากับส่วนปัจจุบัน ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ เจตนาที่เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่าสังขารที่เป็นปัจจุบัน

สังขารที่เป็นภายในตน เป็นไฉน สังขารเหล่าใดของสัตว์นั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตน เกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฐิยึดถือ ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ เจตนาที่เกิดแต่มนสัมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นภายในตน

สังขารที่เป็นภายนอกตน เป็นไฉน สังขารเหล่านี้ของสัตว์อื่น ของบุคคลอื่นนั้น ๆ ที่เป็นภายในตน มีเฉพาะตนเกิดในตน มีเฉพาะบุคคล ที่กรรมอันประกอบด้วยตัณหาและทิฏฐียึดถือ ได้แก่ เจตนาที่เกิดแต่จักขุสัมผัส ฯลฯ เจตนาที่เกิดแต่มนโสมผัส เหล่านี้เรียกว่า สังขารที่เป็นภายนอกตน

๒. สัตว์โลก คือ หมู่สัตว์โลกต่าง ๆ อันสัตว์ทั้งหลายที่ยังท่องเที่ยวอยู่ในวัฏสงสาร โดยอาศัยอยู่ตามภพภูมิต่างๆ พร้อมแสดงมรรควิธีการปฏิบัติที่นำหมู่สัตว์ให้ถึงภูมิเหล่านั้นอย่างแยบยล พระพุทธเจ้าผู้ทรงเห็นธรรมไม่มีที่สุด ทรงเกื้อกูลแก่สัตว์โลก ทรงเห็นวิเวก ได้ตรัสบอกสมุฏฐานทางกาย ทางวาจา ทางจิตไว้แล้ว อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานนั้นมีอยู่ ๖ ท่านผู้ฉลาดในวิภังค์ ภูมิหมู่สัตว์โลกที่อยู่อาศัยมีดังนี้

๑) มนุษย์ภูมิ มนุษย์ภูมิ คือ ภูมิของมนุษย์ หรือมนุษย์ แปลว่า ผู้มีใจสูง มนุษย์มีใจสูงสามารถทำบุญกุศลได้ทุกระดับ ตั้งแต่ให้ทาน รักษาศีล ตลอดจนสามารถบำเพ็ญสมณวิปัสสนาจนบรรลุมรรคผลนิพพานได้

๒) เทวดาภูมิ เทวดาภูมิ คือ ภูมิที่มีความสุขทั้งกายและใจชั้นเลิศ เรียกกันว่า สวรรค์ เป็นที่อยู่ของเทวดา มี ๖ ชั้น ดังต่อไปนี้

๑. จาตุมหาราชิกา เป็นสวรรค์ชั้นแรก เหตุที่ชื่อว่า จาตุมหาราชิกะ เพราะมีจอมเทวดาอยู่ ๔ องค์ ร่วมปกครองสวรรค์ คือ (๑) ท้าวภุเวร หรือเวสสุวัณ จอมแห่งเทวดาและยักษ์ ทรงปกครองสวรรค์ทางทิศเหนือ (๒) ท้าวธตรฐ จอมแห่งเทวดาและคนธรรพ์ ทรงปกครองสวรรค์ทางทิศตะวันออก (๓) ท้าววิรูปักษ์ จอมแห่งเทวดาและกุมภัณฑ์ ทรงปกครองสวรรค์ทางทิศใต้ (๔) ท้าววิรูปักษ์ จอมแห่งเทวดาและนาค ทรงปกครองสวรรค์ทางทิศตะวันตก,

๒. ดาวดึงส์ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๒ ดาวดึงส์ ๓๓ และ มานพ ๓๓ คน มขมานพ เป็นหัวหน้า

๓. ยามา เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๓ คือ ยามา เพราะตั้งตามพระนามของท้าวสุยามเทวราช ผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้ ซึ่งยิ่งกว่าสวรรค์ชั้นต่ำกว่า ด้วยอายุ วรรณะ สุข ยศ อธิปไตย รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอันเป็นทิพย์

๔. ดุสิต เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๔ เหตุที่ชื่อ ดุสิต มี ๒ นัย คือ ตั้งตามพระนามของท้าวสันดุสิตเทวราชผู้เป็นจอมเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ อีกนัยหนึ่ง ตั้งตามความเป็นไปของเทวดาชั้นนี้ ซึ่งมีความยินดีและความแช่มชื่นเบิกบานอยู่เป็นนิตย์ และมีอายุ วรรณะ สุข ยศ อธิปไตย รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะอันเป็นทิพย์ยิ่งกว่าเทวดาชั้นยามา

๕. นิมมานรตินิมมานรติ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๕ เหตุที่มีนามว่า นิมมานรติ เพราะมาจาก ๒ นัย คือ ตั้งตามพระนามของท้าวสุนิมมิตเทวราช ผู้ทรงเป็นจอมเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้ อีกนัยหนึ่ง มาจากความเป็นไปของเทวดาในชั้นนี้ ที่เนรมิตสิ่งต่าง ๆ ได้ตามความพอใจ จึงเพลิดเพลินสนุกสนาน

๖. ปรนิมมิตวสวัตติ เป็นสวรรค์ชั้นที่ ๖ อันเป็นชั้นสูงสุด เหตุที่มีนามว่า นิมมานรดี เพราะมาจาก ๒ นัย คือ ตั้งตามพระนามของท้าวปรนิมมิตวสวัตติ ผู้ทรงเป็นจอมเทวดาในสวรรค์ชั้นนี้นัยหนึ่ง มาจากความเป็นไปของเทวดาในชั้นนี้ที่ไม่ต้องเฝ้าอะไร เพราะเทวดาในสวรรค์ชั้นนิมมานรดี รู้ใจ คอยเฝ้าให้ จึงอยู่อย่างสุขสบาย ไม่ต้องทำอะไรให้ลำบาก เสวยแต่ความสุขอย่างเดียว

๓) พรหมภูมิ คือ ภูมิของพระพรหม ซึ่งอยู่จากเทวภูมินี้ไปอีก แบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ รูปพรหม กับอรูปพรหม รูปพรหม หรือพรหมที่มีรูป คือ มีทั้งนามและรูป หรือรูปกายและใจ ผู้ที่จะไปเกิดเป็นพรหมจะต้องได้ฌาน จะกลายเป็นผู้ชาย ไม่มีเพศหญิง ดังนั้นจึงไม่มีการสืบพันธุ์ พรหมภูมิ มี ๑๖ ชั้น เรียงจากต่ำไปหาสูง ดังต่อไปนี้

รูปพรหม หรือพรหมที่มีรูป มี ๑๖ ชั้น คือ

- ๑) ปาริสัชชาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ปฐมฌาน ระดับอ่อน เป็นปริตรตฌาน
- ๒) บุโรหิตาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ปฐมฌาน ระดับกลาง เป็นมัชฌิมฌาน
- ๓) มหาพรหมภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ปฐมฌาน ระดับประณีต เป็นประณีตฌาน
- ๔) ปริตตภาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ทุตติยฌาน ระดับอ่อน เป็นปริตรตฌาน
- ๕) อัปมาณภาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ทุตติยฌาน ระดับกลาง เป็นมัชฌิมฌาน
- ๖) อาภัสสราภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ทุตติยฌาน ระดับประณีต เป็นประณีตฌาน
- ๗) ปริตตสุภาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ตติยฌาน ระดับอ่อน เป็นปริตรตฌาน
- ๘) อัปมาณสุภาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ตติยฌาน ระดับกลาง เป็นมัชฌิมฌาน
- ๙) สุภิกขหาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ ตติยฌาน ระดับประณีต เป็นประณีตฌาน
- ๑๐) เวหฬผลาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับอ่อน เป็นปริตรตฌาน
- ๑๑) อสัณณิสัตตาภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับกลาง
- ๑๒) อวิหาสุธาวาสภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับประณีต
- ๑๓) อตปปาสุธาวาสภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับประณีต
- ๑๔) สุทสสาสุธาวาสภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับประณีต
- ๑๕) สุทสสิสุธาวาสภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับประณีต
- ๑๖) อภินิฐาสุธาวาสภูมิ ผู้ที่เกิดต้องได้ จตุตถฌาน ระดับประณีต

อรูปพรหม หรือพรหมที่ไม่มีรูป มี ๔ ชั้น คือ

- ๑) อากาसानัญจายตนภูมิ ผู้ที่เกิดต้อง บรรลुरुูปฌานที่ ๑
- ๒) วิญญานัญจายตนภูมิ ผู้ที่เกิดต้อง บรรลुरुูปฌานที่ ๒
- ๓) อาภิญญายตนภูมิ ผู้ที่เกิดต้อง บรรลुरुูปฌานที่ ๓
- ๔) เนวสัณญานาสนัญจายตนภูมิ ผู้ที่เกิดต้อง บรรลुरुูปฌานที่ ๔

๓. โอกาสโลก “โอกาส” หรือ “จักรวาล” ไว้ในหนังสือ “วิถีมุตตสังคหะ ภูมิจตุกกะและปฏิสนธิจตุกกะ” โดยมีเนื้อหาตั้งพอสรูปได้ ดังต่อไปนี้

ภูมิจตุกกะ ในบรรดาจตุกกะ ๔ ประการเหล่านั้น ชื่อว่า ภูมิ ๔ ได้แก่ อบายภูมิ ๑ กามสุคติภูมิ ๑ รูปาวจรภูมิ ๑ อรูปาวจรภูมิ ๑ รวมเป็นภูมิ ๔

กามาวจรภูมิ ๑๑ ได้แก่ อบายภูมิ ๔ กามสุคติภูมิ ๗, ในบรรดาภูมิ ๔ ประการเหล่านั้น อบายภูมิมี ๔ ภูมิ ได้แก่ นรก ๑ กำเนิดดิรัจฉาน ๑ เปเรตวิสัย ๑ อสุรกาย ๑, กามสุคติภูมิ มี ๗ ภูมิ ได้แก่ มนุสสภูมิ ๑ จาตุมหาราชิกาภูมิ ๑ ดาวดึงส์ภูมิ ๑ ยามาภูมิ ๑ ตุสิตาภูมิ ๑ นิมมานรตีภูมิ ๑ ปรนิมมิตรวสวัตตีภูมิ ๑

รูปาวจรภูมิ (รูปภูมิ) ๑๖ ภูมิ คือ ปฐมฌานภูมิ ๓ ได้แก่ พรหมปาริชาตภูมิ ๑, พรหมบุโรหิตาภูมิ ๑, มหาพรหมภูมิ ๑ ทุตติยานภูมิ ๓ ได้แก่ ปริตตภาวภูมิ ๑, อัปปมาณาภาวภูมิ ๑, อาภัสสราภูมิ ๑ ตุตติยานภูมิ ๓ ได้แก่ ปริตตสุภาวภูมิ ๑, อัปปมาณสุภาวภูมิ ๑, สุภกิณหาภูมิ ๑ จตฺตถฌานภูมิ ๗ ได้แก่ เวหฬผลาภูมิ ๑, อสัณฺณิสัตตภูมิ ๑, และสุทธาวาสภูมิ ๕ ได้แก่ อวิหาภูมิ ๑, อตปฺปาภูมิ ๑, สุทฺธสากุมิ ๑, สุทฺธสีภูมิ ๑, อกนิฏฐาภูมิ ๑ รวมเป็นรูปาวจรภูมิ ๑๖

๕.๑.๓ อิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย

สรุปผลการศึกษาอิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย ว่า “โลกวิทู” รู้ซึ่งโลกด้วยประการทั้งปวง นัยหนึ่งว่า พระองค์ตรัสรู้โลกทั้งสาม คือ สังขารโลก แลสัตตโลก แลโอกาสโลก สังขารโลก หมายถึง กุศล แลอกุศล, สัตตโลก หมายถึง สรรพสัตว์อันมีอัชฌาสัยต่างๆ โอกาสโลก หมายถึง แผ่นดินแผ่นฟ้า พระศาสดาจารย์เจ้าตรัสรู้ในโลกทั้งสามฉะนี้ จึงทรงพระนามชื่อว่า “โลกวิทู” **ประเภทของวรรณกรรมไทย** ในความหมายของพระพุทธคุณบทโลกวิทู มี ๓ ดังนี้

๑. **กามภูมิ** ในกามภูมิ มี ๑๑ ประเภท คือ ๑. นรกภูมิ ๒. ดิรัจฉานภูมิ ๓. เปเรตวิสัยภูมิ ๔. อสุรกายภูมิ (๔ ภูมินี้เรียกว่า อบายภูมิ หรือทุคติภูมิ) ๕. มนุสสภูมิ ๖. จาตุมหาราชิกาภูมิ ๗. ดาวดึงส์ภูมิ ๘. ยามาภูมิ ๙. ตุสิตาภูมิ ๑๐. นิมมานรตีภูมิ ๑๑. ปรนิมมิตรวสวัตตีภูมิ (๕-๑๑ ภูมิทั้ง ๗ ชื่อว่า กามสุคติภูมิ ๗ ผสมภูมิทั้ง ๑๑ เรียกว่า กามภูมิ ๑๑ ภูมิ)

๒. **รูปภูมิ** ในรูปภูมิ มี ๑๖ ประเภท คือ ๑. ปาริชาตภูมิ ๒. บุโรหิตาภูมิ ๓. มหาพรหมภูมิ (๓ ภูมินี้ชื่อปฐมฌานภูมิ) ๔. ปริตตภาวภูมิ ๕. อัปปมาณาภาวภูมิ ๖. อาภัสสราภูมิ (๓ ภูมินี้ชื่อทุตติยานภูมิ) ๗. ปริตตสุภาวภูมิ ๘. อัปปมาณสุภาวภูมิ ๙. สุภกิณหาภูมิ (๓ ภูมินี้ชื่อตุตติยานภูมิ) ๑๐. เวหฬผลาภูมิ ๑๑. อสัณฺณิสัตตภูมิ ๑๒. อวิหาภูมิ ๑๓. อตปฺปาภูมิ ๑๔. สุทฺธสากุมิ ๑๕. สุทฺธสีภูมิ ๑๖. อกนิฏฐาภูมิ (๗ ภูมินี้ชื่อจตฺตถฌานภูมิ) ผสมภูมิทั้ง ๑๖ ภูมิ เรียกว่า รูปภูมิ ๑๖ ภูมิ

๓. อรูปภูมิ ในอรูปภูมิ มี ๔ ประเภท คือ ๑. อากาสนัญญายตนภูมิ ๒. วิญญานัญญายตนภูมิ ๓. อาภิญญายตนภูมิ ๔. เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ ผสมภูมิทั้ง ๔ ภูมิ เรียกว่า อรูปภูมิ ๔ ภูมิ รวมภูมิทั้ง ๓ คือ ๑. กามภูมิ ๒. รูปภูมิ ๓. อรูปภูมิ รวมเป็น ๓๑ ภพภูมิ หรือเรียกว่า ไตรภูมิ

วรรณกรรมไทยไตรภูมิโลกวิจิตรยกถา พระองค์ตรัสรู้โลกทั้ง ๓ คือ ๑. สังขารโลก กุศล และอกุศล, ๒. สัตตโลก สรรพสัตว์อันมีอชฌาสัยต่าง ๆ, ๓. โอกาสโลก แผ่นดิน หมายถึงหมู่มนุษย์ เช่น โลกนิยม; ส่วนหนึ่งแห่งจักรวาล เช่น มนุษย์โลก เทวโลก พรหมโลก โลกพระอังคาร; (ภูมิ) ดาวเคราะห์ดวงหนึ่งมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ ๕ ในระบบสุริยะ เป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย ลักษณะอย่างรูปทรงกลม มีเส้นผ่าศูนย์กลางที่ศูนย์สูตรยาว ๑๒,๗๕๕ กิโลเมตร ศูนย์กลางที่ขั้วโลกยาว ๑๒,๗๑๑ กิโลเมตร มีเนื้อที่บนผิวโลก ๕๑๐,๙๐๓,๔๐๐ กิโลเมตร

พิจารณาจากบริขันธ์ของคำว่า “โลก” จากพระพุทธพจน์ในบริขันธ์ต่าง ๆ เราจะพบว่า พระองค์ได้อธิบายเรื่องในเอาไว้หลายประเด็นด้วยกันกล่าวคือ

(๑) ความหมายเชิงมนุษยวิทยาศาสตร์ ได้แก่ “โลก” หมายถึง หมู่มนุษย์ ความหมายนี้เราสามารถประเมินได้จากพระพุทธพจน์ข้อที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวไป เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุข และเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” คำว่า “โลก” จากคำว่า “โลกานุกัมปายะ” ทำให้เราได้มองเห็นถึงการที่พระพุทธองค์หมายถึง “หมู่มนุษย์” นั่นเอง

(๒) ความหมายเชิงภูมิศาสตร์ ได้แก่ “โลก” หมายถึง แผ่นดิน เมื่อศึกษาจากพระพุทธพจน์ข้อที่ว่า “ท่านผู้รู้แจ้งโลก” มีปัญญาดิ ถึงที่สุดแห่งโลก อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เป็นผู้สงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อมไม่ปรารถนาโลกนี้ และโลกอื่น จากประเด็นที่ว่า “โลกนี้ และโลกอื่น” นั้นเมื่อพิจารณาคำว่า “โลกนี้” จากบริขันธ์นี้ หมายถึง “แผ่นดินที่ประจักษ์ชัดว่า น่าจะหมายถึง โลกในแง่ของ ภูมิศาสตร์ หมายถึง การที่มนุษย์ไม่กลับมาเกิดบนโลกใบนี้อีก เมื่อเข้าถึงความจริงคือบรรลुพระนิพพานแล้ว

(๓) ความหมายเชิงจริยศาสตร์ ได้แก่ “โลก” คือ สังขาร จากพระพุทธพจน์ข้อที่ว่า “นี่แน่ะอาวุโส เราบัญญัติโลก ความเกิดแห่งโลก ความดับโลก และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับโลกใน ร่างกายอันยาวประมาณ ๑ วา มีสัญญาและใจ ประเด็นนี้ทำให้เรามองเห็นโลกในความหมายนี้อย่างเด่นชัด

(๔) ความหมายเชิงจิตวิทยา ได้แก่ “ความแตกสลาย” คือ ดังเห็นได้จากพระพุทธพจน์ข้อที่ว่า “อานนทฺ สิ่งใดมีความแตกสลายเป็นธรรมดา สิ่งนั้นเราเรียกว่า “โลก” ก้อะไรเล่าชื่อ มีความแตกสลายเป็นธรรมดา คือ จักขุ... รูป... จักขุวิญญาณ... จักขุสัมผัสมีความแตกสลายเป็นธรรมดา แม้ความเสวยอารมณ์ที่เป็นสุข หรือทุกข์ หรือมิใช่ทุกข์ ที่เกิดขึ้นเพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย ก็มีความแตกสลายเป็นธรรมดา” ซึ่งการมองโลกอาจจะเป็นการมองในแง่ลบ หากแต่มีผลในเชิงจิตวิทยาที่ทำให้มนุษย์สามารถยอมรับความเป็นจริงของชีวิตได้มากขึ้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เป็นองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะในการจัดทำกรวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” ครั้งนี้ ได้พบประเด็นสำคัญๆ ในการนำข้อเสนอแนะดังนี้

๑. ผู้วิจัยได้ศึกษา ความหมายของพระพุทธคุณบทโลกวิทูในคัมภีร์พระพุทธศาสนา มีความคิดเห็นว่า โยคีทั้งหลายควรผู้ปฏิบัติ และพิจารณาเห็นกายในกายภายในตน ภายนอกตน อยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พึงกำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้

๒. ผู้วิจัยได้ศึกษา ประเภทแห่งโลกที่พระพุทธเจ้าทรงรู้แจ้ง มีความคิดเห็นว่า ท่านทั้งหลายควร ปฏิบัติตนเราให้เป็นไปตามชั้น ๕ เช่นสังขารชั้น เป็นโณน สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง คือ สังขารที่เป็นอดีต สังขารที่เป็นอนาคต สังขารที่เป็นปัจจุบัน สังขารที่เป็นภายในตน สังขารที่เป็นภายนอกตน สังขารหยาบ สังขารละเอียด สังขารชั้นต่ำ สังขารชั้นประณีต สังขารไกล หรือสังขารใกล้ ประมวลย่อเข้าเป็นกองเดียวกัน

๓. ผู้วิจัยได้ศึกษา อิทธิพลของพระพุทธคุณบทโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย มีความคิดเห็นว่า พุทธศาสนิกชนควร ศึกษาจากพระพุทธพจน์ข้อที่ว่า “ท่านผู้รู้แจ้งโลก” มีปัญญาดี ถึงที่สุดแห่งโลก อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว เป็นผู้สงบ รู้ที่สุดแห่งโลกแล้ว ย่อมไม่ปรารถนาโลกนี้ และโลกอื่น

๔. ผู้วิจัยได้ศึกษา โลกวิทู มีความคิดเห็นว่า พุทธบริษัท ควรศึกษาในบทพระพุทธคุณนี้ ของคำว่า ผู้รู้แจ้งโลก อยู่ในบริบทอื่น ๆ อีกมากไม่ว่าจะเป็นบริบทที่เกี่ยวข้องกับบุคคล เกี่ยวข้องกับสถานที่ เป็นภพ เป็นภูมิ หรือเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ กับวัฒนธรรมไทย ธรรมเนียมพุทธ วัฒนธรรมพุทธ จึงเขียนออกมาเป็นภาพ สื่อออกมาเป็นวรรณกรรม หรืออะไรต่าง ๆ เหล่านี้จะแยกออกมาให้เห็นว่า ข้อเสนอแนะจริง ๆ แล้วคือสิ่งที่ได้ คือได้อะไร แล้วก็บอกว่า สิ่งที่ผู้วิจัยต้องการสืบค้นต่อไป ผู้สนใจสืบค้นต่อไปนี้ ทำให้เห็นว่า บทพระพุทธคุณบทโลกวิทู มีส่วนสำคัญกับวิถีชีวิตเหมือนกัน เพราะบางที่พระพุทธคุณนั้น ก็เอาไปใช้ในแง่มงคลพิธิ เอาไปใช้ในแง่ไสยศาสตร์เวทย์มนต์ ฌ คาถาอาคม บทพระพุทธคุณอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ดังนั้นข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้แค่นี้ ดังนั้นในวิธีต่าง ๆ จึงไม่สามารถทำครอบกลุ่มได้ เช่นในบทในวัฒนธรรมไทยจริง ๆ นี้ มันคืออะไร มันอยู่ในรูปแบบไหนบ้าง เช่นพ้อขึ้นบ้านใหม่ หรือว่าในเวลาใช้ชีวิตประจำวัน ความสบายใจต้องท่องบทไหน

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ สำหรับผู้วิจัยขอเสนอแนะ “หัวข้อเรื่องของการศึกษาวิจัย” ออกเป็นสองแนวทาง คือ ๑. หัวข้อเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธรูป ๒. หัวข้อเรื่องเกี่ยวกับวรรณกรรม โดยมีข้อเสนอแนะในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

๑. เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธรูปบนโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับ “พระพุทธรูป” ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นบทหนึ่งในจำนวน ๙ บท พระพุทธรูปจำนวน ๙ บท คือ ๑. อรหัง ทรงเป็นพระอรหันต์ ๒. สัมมาสัมพุทธโ ทรงตรัสรู้เองโดยชอบ ๓. วิชาจรณสัมปันโน ทรงถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ ๔. สุกโต ทรงเสด็จไปดีแล้ว ๕. โลกวิทู ทรงรู้แจ้งโลก (ซึ่งทำการวิจัยในครั้งนี้) ๖. อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ ทรงฝึกคนผู้ควรฝึกได้เป็นเยี่ยม ๗. สัตถา เทวมนุสสานัง ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ๘. พุทโ ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ๙. ภควา ทรงเป็นผู้มีโชค เป็นผู้แจกธรรม ดังนั้น การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “พระพุทธรูป” ที่เหลืออีก ๘ บทซึ่งมีเนื้อหาเหมาะสมที่จะทำการศึกษาวิจัย และนำมาเป็น “หัวข้อเรื่องการศึกษาวิจัย” ต่อไป

๒. เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธรูปบนโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” โดยเฉพาะวรรณกรรมไทย มี ๒ แนว คิด ดังนี้ ๑) ยังมีวรรณกรรมไทยในสมัยต่าง ๆ ที่น่าสนใจอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ยังไม่ได้นำมาเสนอ อันเนื่องจากหลายเหตุหลายปัจจัย ผู้วิจัยเห็นว่าวรรณกรรมไทยในสมัยปัจจุบันนั้นยังมีประเภทของวรรณกรรมที่หลากหลาย ซึ่งแต่ละประเภทยังแยกย่อยแตกแขนงลงไปอีก ทำให้ผู้ที่ไม่มีความรู้ในเรื่องนี้เกิดความสับสนได้ และ ๒) วรรณกรรมไทยเรื่องที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้ไปแล้วนั้น ในเล่มก็ยังมียังมีเนื้อหาที่มีความสำคัญเหลืออยู่อีกมากที่ผู้วิจัยยังไม่ได้นำมาเสนอ จึงเห็นว่าผู้ที่ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ต่อไป ควรอ่านเชิงอรรถที่ผู้วิจัยนำเสนอไปนั้น เพื่อความสะดวกต่อการค้นคว้าหาหนังสือแต่ละเรื่องต่อไป

ดังนั้นเพื่อให้การศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของพระพุทธรูปบนโลกวิทูที่มีต่อวรรณกรรมไทย” มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการทำงานวิจัยในครั้งนี้ต่อไปในหัวข้อเรื่อง ๔ เรื่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับหัวข้อเรื่องของการวิจัยฉบับนี้ ดังต่อไปนี้

ส่วนการทำวิจัยในการทำวิจัยทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. “อิทธิพลของพระพุทธรูปบน “อรหัง” ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย”
๒. “อิทธิพลของพระพุทธรูปบน “สัมมาสัมพุทธโ” ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย”
๓. “อิทธิพลของพระพุทธรูปบน “วิชาจรณสัมปันโน” ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย”
๔. “อิทธิพลของพระพุทธรูปบน “สุกโต” ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธในสังคมไทย”